

Tolkning på distans

en komplex emergens

Camilla Warnicke

Tolk- och översättarinstitutet
Institutionen för svenska och flerspråkighet
camilla.warnicke@su.se

Sammanfattning

Tolkning mellan svenska och svenskt teckenspråk har sedan utbrottet av Covid-19 skett i allt större utsträckning på distans. Distanstolkning utmanar tolkning i det traditionellt fysiska mötet, samt upplevelsen och sättet att interagera vid olika typer av sammankomster. Med hjälp av Rolshovens spatiala triad som teoretisk modell analyseras distanstolkningen utifrån olika sfärer; rumslig sfär, upplevd sfär och representationssfär. Analysen visar att något helt nytt framträder i det distanstolkade mötet – en emergens – vilket påverkar framväxten av nya konventioner, åtskillnad av upplevelse mellan kropp och själ samt utmaningar vid så kallad hybridtolkning. Analysen visar hur Rolshovens spatiala triad kan användas som analysverktyg, vilket kan gynna såväl tolkar som tolkstuderenter och tolkutbildningar.

Nyckelord: Distanstolkning, representationssfär, Rolshovens spatiala triad, rumslig sfär, teckenspråk, upplevd sfär

Abstract

Since the outbreak of Covid-19, interpreting between Swedish and Swedish Sign Language has increasingly been conducted remotely. This shift challenges the traditional understanding of interpreting as a co-present, embodied practice and transforms both the experience of interaction and the dynamics of interpreted events. Drawing on Rolshoven's spatial triad as a theoretical framework, this study examines remote interpreting through built space, experienced space and representation space. The analysis identifies an emergent phenomenon within remote encounters that influences the development of new interpreting conventions, highlights the disjunction between body and mind, and presents distinct challenges in hybrid interpreting settings. The analysis shows how Rolshoven's spatial triad can be used as an analytical tool, which may benefit interpreters, interpreting students, and interpreter training programs.

Keywords: Built space, experienced space, remote interpreting, representation space, Rolshoven's spatial triad, sign language

Inledning

Med hjälp av dagens teknik kan tolkning ske på distans vilket kan medföra utmaningar för såväl tolkar som för tolkanvändare och tolkutbildningar. Tolkar som arbetar mellan svenska och svenskt teckenspråk (STS) har traditionellt sett åkt till ett tolkuppdrag för att tolka på plats. Interaktionsdeltagarna har då befunnit sig på samma fysiska plats och kunnat se varandra. Även om de inte förstått varandras talade eller tecknade språk, så har de kunnat dela andra uttryck som är beroende av kropparnas närvaro i rummet, vilket har gjort att de har kunnat mötas. Att mötas förutsätter mänskligt samspel där vi med hjälp av flera modaliteter utöver talat språk eller teckenspråk interagerar med ansiktsuttryck, gester och övriga kroppen (Broth & Keevallik, 2020). Interaktion utgörs således av mellanmänskliga handlingar som gör det möjligt att delta i en gemensamt skapad situation. Att vara tolk kan förenklat beskrivas som uppgiften att få människor att förstå varandra och mötas över språkliga barriärer – att möjliggöra ett möte (Wadensjö, 1998). Ur en filosofisk aspekt kan det tolkade mötet beskrivas som ”en dans för tre” (Wadensjö, 1998) där tolken är medskapare till samspelet, men med en specifik uppgift, det vill säga att tolka. I mötet som aktivitet tar vi hänsyn till aspekter som tid och rum för att skapa en helhetsförståelse av vad den andre gör och förmedlar för att (minst) tre intellekt skall mötas.

Mötet i det fysiska rummet har utmanats i vår samtid, inte minst av pandemin Covid-19. Världshälsoorganisationen, WHO klassificerade Covid-19 som ett hot mot mänsklig hälsa vilket sedermera uppgraderades till en pandemi. I Sverige liksom runt om i övriga världen insjuknade människor. Människor behövde skyddas och skydda sig från smitta. Utrustning så som munskydd, handskar och noggrann hygien skyddade till viss del, men fysiskt avstånd rekommenderades för att minimera smitta. Det utfärdades rekommendationer om fysisk distans på 1–2 meter och uppmaning om att bland annat arbeta hemifrån för att undvika resor (Ludvigsson, 2020). På grund av den stora smittspridningen under våren 2020 tillsattes begränsande restriktioner att röra sig och mötas fysiskt. Restriktionerna medförde att det traditionella sättet för tolkar – att fysiskt resa och verka på samma fysiska plats som de andra samtalsdeltagarna – utmanades och behövde lösas. Distanstolkningen blev en lösning för tillgänglig tolkning och medförde ett skifte från att tolka på plats till att tolka mer eller mindre uteslutande tolka på distans (Warnicke & Matérne, 2024a). Det blev en omfattande omställning (Warnicke & Matérne, 2024b) trots att tolkning på distans har varit möjlig och studerats redan på 1980-talet (Pöchhacker, 2022). Situationen likt den för teckenspråkstolkare i Sverige var även rådande i flera andra länder (De Meulder, 2021; Roman m.fl., 2022; Roman m.fl., 2023).

Tolkningen kom att ske på olika sätt i olika kontexter och har efter pandemins fortsatt att utföras på distans, i vissa regioner mer och i andra regioner mindre. Tolkning på distans skapar en fysisk separation i rummet, men trots den fysiska åtskillnaden så är tolkens uppgift fortfarande att få människor att mötas över olika språkliga modaliteter (Hansen, 2023). Det fysiska avståndet blev ett faktum, medan den mentala närheten behövde bestå.

Denna artikel kommer att ge förslag på och visa hur man kan diskutera och förstå närhet och distans vid tolkning trots separation i det fysiska rummet. Tidigare forskning (Jerkovic, 2024) har föreslagit Rolshovens spatiala triad (Rolshoven, 2012) som analytiskt ramverk för att ge forskare, praktiker och lärare en gemensam grund för att analysera tolkning och framtida utmaningar. Modellen gör det möjligt att kategorisera och reflektera över den kommunikativa situationen oavsett miljö och språkkombination (Jerkovic, 2024). Denna teoretiska artikel tar utgång i Rolshovens spatiala triad som analytiskt ramverk för att analysera distanstolkning mellan svenska och STS i en svensk kontext.

Tolkning på distans

Den tekniska utvecklingen: att kunna kommunicera med video i realtid, har gett döva möjlighet att kommunicera *med varandra* på teckenspråk på distans (Keating & Mirus, 2003; Keating m.fl., 2008). I farvattnet av detta har även *tolkning* mellan talade och tecknade språk kunnat erbjudas på distans i flera typer av tolkning (Warnicke & Granberg, 2022), inom såväl universitet (Greco, 2020) som inom hälso och sjukvård (Kushalnagar m.fl., 2019; Yabe, 2020; Rivas m.fl., 2022, Trumm m.fl., 2023) och inom andra områden.

Distanstolkning kan definieras som ”tolkning där minst en person fysiskt befinner sig på en annan plats och står i bild-, ljud- eller textförbindelse med de andra personerna” (Betänkande av Tolkjänstutredningen, 2011:83, s. 27). Tillgängligheten att få tolkning har ökat med distanstolkning för teckenspråkiga döva (Warnicke & Matérne, 2024b), även om det också medfört utmaningar, inte minst för tolkar (Mathews m.fl., 2022; Sheridan & O'Donnell, 2023). Omställningen till ökad distanstolkning har verkställts på olika sätt runt om i världen och skiljer sig även åt mellan de nordiska länderna; varvid Sverige har sin unika organisation för distanstolkning.

Distanstolkning i Sverige

Tolkning på distans mellan svenska och STS är möjligt på flera sätt i Sverige.

Distanstolkningen är organiserad både i regional och statlig regi. Staten, genom Post och Telestyrelsen (PTS), säkerställer och ansvarar för Bildtelefoni.net vilket möjliggör telefonering för döva. Vid Bildtelefoni.net arbetar tolken från en studio och tolkar mellan teckenspråkiga personer (med dövblindhet, dövhet, hörselskada eller språkstörning) som vill komma i kontakt med personer som talar svenska. Tjänsten utförs på en specifik teknisk plattform och tillhandahåller både förmedlade samtal och distanssamtal.

Vid *förmedlade samtal* via bildtelefoni.net har tolken kontakt med den teckenspråkiga parten via en videolänk; hen ser personen på en skärm och en webbkamera fångar vad tolken tecknar. Mellan tolken och den teckenspråkiga parten är det även möjligt att utbyta text. Tolken har kontakt med den person som talar svenska på telefon via ett headset. Endast tolken står i direkt kontakt med de båda användarna av tjänsten och tolkar mellan parterna.

Vid *distanssamtal via bildtelefoni.net* arbetar tolken från en studio, medan de båda användarna av tjänsten befinner sig på samma fysiska plats; tolken är alltså fysiskt åtskild från användarna.

Distanssamtal i regionernas regi har vissa likheter med uppsättningen som distanssamtal via biltelefoni.net, men saknar en enhetlig teknisk plattform och utförs därför via olika plattformar. Även betalningsansvaret för de olika typerna av distanstolkning skiljer sig åt; PTS ansvarar för så kallade telefoni, medan regionerna ansvarar för utförandet av det som kan kallas för vardagstolkning. PTS har förtydligat skillnaderna genom beskrivningen att Bildtelefoni.net utför distanstolkning som ”motsvarar behoven att kunna få samtal tolkade spontant och oplanerat som när man ringer” (Bildtelefoni.net, 2025).

Rätten till tolk mellan talad svenska och STS som inte sorteras som telefonsamtal kan regleras av förvaltningslagen (2017), hälso- och sjukvårdslagen (HSL, 2017), lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (1993), patientlagen (2014), samt språklagen (2009). De distanssamtal som utförs av regionerna är av varierad karaktär. Distanssamtal i regionernas regi kan å ena sidan sättas upp likt de som beskrivits som distanssamtal via Bildtelefoni.net (med tre parter på olika platser), men de kan även vara samtal där flera personer befinner sig på samma plats åtskild från tolken tillsammans med eller åtskild från den teckenspråkiga personen, så kallade hybridsamtal (Warnicke & Matérne, 2024b).

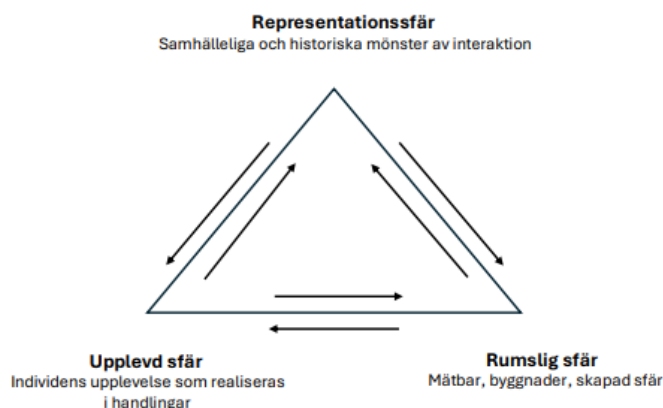
Rolshovens spatiala triad – en modell för analys

Vid distanstolkning suddas tydliga gränser mellan närvaro och distans ut. För att få en djupare förståelse för denna typ av situation så kan det vara förtjänstfullt att analytiskt separera delarna för att med större klarhet se helheten och fånga essensen av vad delarna tillsammans skapar.

Rolshovens spatiala triad innefattar begreppet "raum" (sfär; min översättning, se figur 1). Begreppet (l'espace/space) är tidigare problematiserat av sociologen Henri Lefebvre (1974/1984) i en modell som fokuserar på socialt liv och mönster i relation till samhällen. Lefebvre (1974/1984) framhöll att "space" är en process som skapas av och genom mellanmänniska möten; en social produkt. Lefebvres modell har använts för att analysera rörelse i urbana miljöer (se exempelvis "deaf space" i Mumbai [Kusters, 2009]), men har kritiserats som otydlig (Rolshoven, 2012; Fheodoroff, 2022; Jerkovic 2024). Lefebvres modell har sedermera utvecklats och anpassats med ett tydligare individperspektiv i Rolshovens analytiska ramverk: den spatiala triaden.

Den spatiala triaden (Rolshovens, 2012) tar hänsyn till fysiska, mentala och sociala relationer. Ramverket kombinerar och utvidgar perspektiven och involverar mötet mellan institutionella miljöer och individer. Modell har använts inom forskning om översättning (Fheodoroff, 2002) och har även föreslagits som analytiskt verktyg för forskning om tolkning mellan talat och tecknat språk (Jerkovic, 2024).

I denna artikel används Rolshovens spatiala triad som analytisk grund för att analysera samspelet och de föränderliga relationerna mellan: i. rumslig sfär (gebauter Raum), ii. upplevd sfär (erlebter Raum) iii. representationssfär (Repräsentationsraum), se figur 1.

Figur 1. Rolshovens spatiala triad (Rolshoven, 2012, s. 165) modifierad på svenska (min översättning)

De tre sfärerna är nära sammankopplade, påverkade av och på varandra. Den så kallade *rumsliga sfären* är det skapade fysiska utrymmet, så som byggnader och platser. Den rumsliga sfären är till skillnad mot de andra två sfärerna mätbar.

Den andra sfären; den *upplevda sfären* är inte kollektiv och delas inte med andra på samma sätt som den rumsliga sfären och representationssfären. Den upplevda sfären är subjektiv där varje individ har sin egen upplevelse av sin kropp och sina tankar. Upplevelsen av kropp och själ har varit föremål för diskussion redan under antikens Grekland (exempelvis Platon). Inom västerländsk filosofi har kropp och själ betraktas som skilda från varandra inom den så kallade dualismen (Descartes & Marc-Wogau, 1998), vilken tillskrivits filosofen Descartes. Senare filosofer (exempelvis Baruch Spinoza, se Nordin, 2017) framhåller däremot

att kropp och själ är integrerade; två sidor av samma mynt. Inom den upplevda sfären uppfattar och förverkligar individen sina upplevelser av kropp och själ genom handlingar.

Den tredje sfären i Rolshovens spatiala triad är *representationssfären* som utgörs av vårt systematiserade samspel med andra, det vill säga hur man förväntas bete sig i en given situation. Den innefattar övergripande strukturer och mönster för hur vi interagerar och förklarar handlande utifrån dessa övergripande strukturer. Detta kan liknas vid kulturella uttryck och förhållningssätt, vilket inte skall förväxlas med kultur så som konst och teater. Representationssfären utgörs av såväl mellanmännsliga interaktionsmönster, som av mer formaliserade konventioner så som nedskrivna lagar och regler. Mönster om hur man skall eller förväntas bete sig i en given situation har skapats, återskapats och spridits över tid. Förväntningarna om hur möten går till i en viss kontext kan benämnas som en uppsättning konventioner som varierar i olika kontexter. I en sammankomst som involverar mötet mellan en privatperson och en professionell skiljer sig konventionerna åt i jämförelse med ett möte mellan två privatpersoner, eller mellan flera professionella (jfr. Skaaden, 2013). Kunskap om representationssfären är inte mätbart på samma sätt som kunskap kopplat till den rumsliga sfären, utan samlas in med hjälp av kvalitativa studier, exempelvis etnografiska studier (se O'Reilly, 2012). Både den rumsliga sfären och representationssfären är dock något som kan delas med andra individer.

Illustration av analys med Rolshovens spatiala triad till en relaterad kontext

Ett exempel på analys av en specifik händelse relaterat till distansinteraktion då inte tolkning är involverat, men där olika sfärer krockar och interfererar med varandra, kan illustreras med hjälp av ett kort inslag från en nyhetssändning som har fått viral spridning (<https://www.youtube.com/watch?v=Mh4f9AYRCZY>).

Inslaget är från en intervju i BBC News under en nyhetssändning. En nyhetssändning är per definition en offentlig sändning där ett nyhetsankare befinner sig i en studio. Nyhetsankaret i det aktuella klippet intervjuar en sakkunnig korrespondent som befinner sig på sitt kontor i sitt privata hem, men deltar i intervjun utifrån sin profession. Korrespondentens rumsliga sfär utgörs av det fysiska rummet, det vill säga hemmakontoret, men även av det digitala deltagandet i den digitala rumsliga sfären (tillsammans med nyhetsankaret), vilken kablas ut i TV. Under nyhetsankarets intervju med korrespondenten öppnas plötsligt dörren till hemmakontoret, ett barn kommer in och går fram till skrivbordet. Ytterligare ett barn rullar in i på kontoret i en lära-gå-vagn, varvid en kvinna kastar sig in i rummet, drar ut barnen och stänger dörren. Korrespondenten är uppenbart generad och både korrespondenten och nyhetsankaret tycks ha svårt att hålla fokus på intervjun.

Utifrån en analys med hjälp av Rolshovens spatiala triad krockar flera sfärer med varandra; hemmakontor – publik nyhetssändning (rumsliga sfärer); privat – professionell interaktion (representationssfärer), och (troligen) även upplevelse av krocken mellan representationssfärerna (den upplevda sfären). Sammansättningen av sfärernas utmanas och TV-tittarna får ta del av nyhetsankarens privata rumsliga sfär och representationssfär, vilket vanligtvis inte förekommer i en nyhetssändning. Detta medför att interaktionen i den traditionella nyhetssändningen utmanas; situationen förändras från en traditionell rapportering till att involvera en familjeinteraktion i hemmiljö. I och med att sfärerna sammanblandas och situationen ruckas, så framträder något nytt – en emergens, vilket kan uppfattas som avvikande.

Analytiskt tillvägagångssätt

Analysen av denna teoretiska artikel utgår från Rolshovens spatiala triad som modell. Analys med hjälp av modellen har gjort genom kombination av flera arbetssätt. Forskaren som är auktoriserad tolk mellan svenska och STS har använt sin förförståelse för att beskriva och

analysera tolkning och det mänskliga mötet vid distanstolkning utifrån modellen. Vidare har publicerade vetenskapliga artiklar från projektet Remote interpreting between a spoken and a signed language (Warnicke & Matérne, 2024a; 2024b; Warnicke, manus) (Etikprövning: Dnr. 2021-02182) legat till grund för fortsatt metaanalys av distanssamtal.

Metaanalyserna har genomförts av forskaren i samarbete med verksamma teckenspråkstolkar vid en mellansvensk regional tolkcentral (totalt ca 60 personer, fördelade på nio grupper). Vid sammankomsten med tolkarna presenterades idén om en validering av användning av Rolshovens spatiala triad vid distanstolkning och utarbetande av en metaanalys. Valideringstillfället började med att Rolshovens spatiala triad introducerades. Modellen sattes sedan in i den aktuella kontexten, det vill säga distanstolkning. Därefter skapades diskussionsgrupper där tolkarna gruppvis uppmanades att relatera tolkade samtal på distans till modellen. Grupperna antecknade under sina diskussioner och lämnade in sina underlag till forskaren. Vid återsamling fick tolkarna ta del av forskarens tentativa analys av distanstolkade samtal med grund i vetenskapliga publikationer (Warnicke & Matérne, 2024a; 2024b; Warnicke, manus) utifrån Rolshovens spatiala triad, varvid de fick möjlighet att kommentera och diskutera (validera) den tentativa analysen. Denna artikel baseras således på forskarens förståelse, metaanalys av vetenskapliga publikationer, samt en valideringsprocess med verksamma tolkar, vilken inkluderar nedskrivna anteckningar från gruppdiskussionerna.

Analys av distanstolkad sammankomst

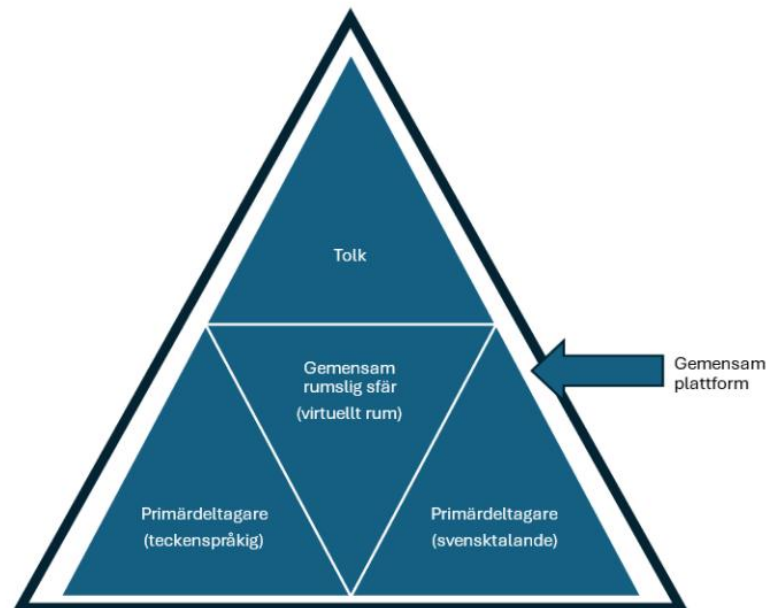
Sfärerna i Rolshovens spatiala triad är *analytiska kategorier* som går in i varandra och som fungerar som ramverk för att förstå distanstolkning som fenomen. De tre sfärerna förhåller sig inte hierarkiskt till varandra, utan är ömsesidigt sammankopplade och beroende av varandra.

Rumslig sfär vid distanstolkning

Den rumsliga sfären kan ses som en sammansättning av flera aspekter i ett system vid distanstolkning. Med nutida teknik har vi skapat rumsliga sfärer som inte behöver vara direkt knutna till en fysisk plats. Med hjälp av teknik kan vi mötas genom telefonering, men även i möten i cyberspace över internet. Med utgång i den rumsliga sfären arbetar tolken antingen hemifrån på länk eller från en studio. Samtalsdeltagarna befinner sig således på två eller flera olika fysiska platser. Hur många olika platser beror på om det är ett tvåpartssamtal med primärdeltagarna; de två separerade eller på samma plats, eller om det är ett möte med flera uppkopplade parter. Varje individ befinner sig både på en fysisk plats, med dessutom på en plats i cyberspace (det digitala mötet). Platserna som samtalsdeltagarna befinner sig på är beroende av vad som försiggår hos respektive samtalsdeltagare, men är sammanlänkade i ett virtuellt rum som blir en skapad rumslig digital sfär (Jfr. Jerkovic, 2024). Den digitala sfären blir ett virtuellt rum, vilket är möjligt genom någon teknisk lösning; en plattform. Flera plattformar används eller har använts vid distanstolkning i Sverige (utifrån Warnicke & Matérne, 2024b): Zoom, Teams, Skype, FaceTime, FHM, Google Duo, Google Hang Out, Google Meet, Messenger, Telia Ace, VMR, Webex, WhatsApp. Inom vården där det krävs att sekretess säkerställs så har flera regioner har sina egna plattformar, exempelvis: Alltid öppet/CMR-links (Stockholms län), Mitt vårdmöte/VMR (Västra Götalands län), Vidicue (Skåne län), and Visiba Care (Örebro och Västebottens län), se Warnicke och Matérne (2024b).

Plattformarna där den rumsliga sfären manifesteras kan i vissa fall anpassas och regleras. Relaterat till tekniken så kan exempelvis skapade bakgrunder användas och modifieras. De skapade bakgrunderna i plattformen blir en del av det virtuella rummet, men inte det fysiska. I distanstolkning delas den rumsliga sfären i det gemensamma digitala,

virtuella rummet, men separeras samtidigt då samtalsdeltagarna parallellt befinner sig på olika fysiska platser i sina respektive fysiska rumsliga sfärer (se figur 2).

Figur 2. Rumslig sfär vid distanssamtal där tolk och primärdeltagare befinner sig på olika fysiska platser men delar det virtuella rummet via en plattform

Upplevd sfär i relation till distanstolkning

Vid distanstolkning har samtalsdeltagarna, som sitter åtskilda, möjlighet att se och höra varandra, men saknar tillgång till den fysiska närheten av kroppar. Varje individ som deltar i distanstolkningssammankomsten representeras genom bilden av sig själv på de andras skärmar och i vissa fall även genom rösten för de som använder talat språk. I relation till STS, som är 3-dimensionellt reduceras rörelser till det platta mediet (dataskärmen) och språket blir 2-dimensionellt. Representationen av de som talar svenska representeras också i det 2-dimensionella mediet med kroppsrorelser och mimik, etcetera. Den talade kommunikationen förmedlar deras röster via en puck eller annan ljudkälla, vilket reducerar och påverkar vissa ljud. Vid distanstolkningssammankomsten kan samtalsdeltagarna ha på sin egen bild och på så sätt se sin egen representation; se sig själv utifrån så som de andra ser på dem själva. I de fall där flera samtalsdeltagare befinner sig på samma plats i den distanstolkade sammankomsten (så kallat hybridmöte), så representeras kropparna både via plattformen, men multimodala intryck upplevs även fysiskt mellan samtalsdeltagarna i det gemensamma fysiska rummet. Det som är unikt vid distansinteraktion i jämförelse med interaktion där samtalsdeltagarna delar samma fysiska rum är att ljud och bild kan styras av deltagarna själva.

Representationssfär relaterat till distanstolkning

Sammankomsten vid distanstolkning har alltid något övergripande syfte som är anledningen till att samtalsdeltagarna kopplar upp sig – själva mötet i sig. Det kan vara ett möte mellan två primärdeltagare som båda deltar i egenskap av sin profession (exempelvis arbetsplatsmöten med chef och personal), en professionell och en privat part (exempelvis ett läkarbesök), eller ett möte mellan två eller flera privatpersoner eller professionella. I olika typer av möten finns olika kommunikativa verksamhetstyper, sätt som vi organiserar vår interaktion utifrån, vilka mer eller mindre utgörs av rutiniserade mönster (Linell, 2009). Dessa mönster har vuxit fram

över tid genom människors interaktion och återupprepning av interaktionen. Syftena med distanstolkning (d.v.s. typen av sammankomst) kan vara vitt skiftande: från samtal med hantverkare till begravning, varvid även mönstren för olika faser i samtalen (exempelvis inledning, avhandlande av syftet med mötet och avslutning) för mötena kan skilja sig åt.

Något som reflekterats alltmer de senaste decennierna är dövkultur (Lane m.fl., 1996; Ladd, 2003; Mindess, 2006), på senare år även DEAF-SAME (Kusters & Friedner, 2015; Friedner & Kusters, 2020; Snoddon, 2023) som baseras på att döva delvis har gemensamma livserfarenheter. Döva som grupp delar i viss utsträckning en gemensam historia och har gemensamma uttryck, varvid vissa språkliga konventioner blir relevanta även vid distanstolkning. Eftersom tecknat språk bygger på visuell/gestuell modalitet så krävs bra bild för att möjliggöra interaktion. Utifrån ett talat språk som bygger på auditiv modalitet, är interaktionen i stället avhängig av att ljudet vid distanstolkning är tillräckligt bra. Genom att precisera att det finns en så kallad dövkultur, finns även något annat: hörandes kultur. Dessa två kulturers olikheter är något som tolkar hanterar vid såväl tolkning på plats som vid distanssamtal.

Det tolkade samtalet grundas i att samtalsdeltagarna inte fullt ut förstår varandras språk, utan behöver en tolk för att förstå vad som sägs på det sätt som det sägs. Tolkningen inkluderar således både en språklig och en kulturell dimension. Synen på tolkning mellan talat och tecknat språk har förändrats över tid (jfr. Roy, 2002), vilket formulerats i form av metaforer av synen på tolkar. Metaforer från att tolken framställts som en hjälpare, till en kanal för att överföra språk och vidare till en generell uppfattning av tolken som en interaktionsdeltagare i det tolkade samtalet, med en säregen status; att tolka (Wadensjö, 1998; Warnicke, 2017).

Emergens vid distanstolkning

De tre spatiala sfärerna länkas samman och blir något annat mer än bara summan av delarna; en emergens. Emergensen träder fram som illustrationer i utsagor från tolkar (Warnicke & Matérne, 2024a; 2024b; Warnicke, manus) och i interaktion mellan tolkar. I linje med det som kan kallas en komplex emergens uppstår nya kombinationer av interaktion. I analysen nedan lyfts några vinklingar av emergensen fram, vilka diskuterar: nya konventioner växer fram, dualism vid distanstolkning, och hybridtolkning.

Nya konventioner växer fram

Tolkning på distans innefattar flera aspekter av representationssfärer sammanlänkade till en ny emergent representationssfär. Distanstolkningen medför nya förhållningssätt och ibland nya uppgifter för samtalsdeltagarna. Exempel på funktioner som möjligheten att fästa (pinna) samtalsdeltagare, mötesledaren (värden) möjlighet att avgöra vem som får ha sin bild och hur man gör när man vill komma till tals är relaterade till den rumsliga sfären i det digitala formatet. Samtalsdeltagarna kan stänga av ljud och/eller bild och på så sätt välja intryck. Den som är värd för mötet har en överordnad möjlighet att stänga av ljud och/eller bild för samtalsdeltagarna. Hen har således unik makt över vem som får representeras av vad (bild/ljud). En grupp av tolkar uttrycker att:

Mötesledarens tekniska kunskap är avgörande (...) [det skapas] en osäkerhet när kameran är avstängd. (citrat från valideringstillfället med tolkar)

Vid distanstolkning kan tolkens arbete utmanas genom att tolken får, eller tar på sig andra uppgifter i samtalet så som att administrera tekniken, hjälpa till att lösa tekniska svårigheter med mera. Kunskap om tekniken kring den rumsliga sfären kan förskjuta positioner, exempelvis i de fall då mötesledaren som förväntas styra mötet saknar kunskap om

plattformen och tolken kan åläggas ansvar för tekniken. Konsekvensen av den nytillkomna uppgiften kan leda till en annan makt(a)symmetri än den vid tolkad interaktion på plats.

Den digitala sammankomsten är helt beroende av att tekniken fungerar. Även om visuella resurser för tecknat språk och auditiva resurser för talat språk är nödvändiga även i sammankomster där alla befinner sig på samma fysiska plats, så medför plattformen andra premisser för att se och höra – grunden för att kunna utföra tolkning. Även sättet att tolka påverkas, kopplat till modala uttryck:

Jag är ju medveten om att man inte ser vissa saker [av teckenspråket], det blir det ju mer 2D än 3D, så vissa saker [tecken] gör jag liksom om fast jag vänder på kroppen för det ska synas hur jag gjorde någonting eller om jag ska bokstavera någonting så gör jag det väldigt långsamt eller vrider handen och tittar själv på hur min bild ser ut, för att försöka uppfatta om det var lätt att se vad det var jag sa. (citatt från Warnicke & Matérne, 2024a)

Det digitala formatet gör att tolkar kan uppleva sig var nödgade till att bli mer tydliga och teckna långsammare. Den relativt plötsliga omställningen till allt fler digitala möten på kort tid gjorde att gemensamma konventioner om samspelet i det digitala mötet inte hade blivit till konventioner och förankrats.

Man bara hittade någonting för att lösa något. För då var det ju lite släcka bränder i början med allting för vi ställde ju om över en natt i stort sett, det gick jättefort. Och det var nog mycket för att folk var så lösningssorienterade. (citatt från Warnicke & Matérne, 2024a)

Över tid skapades dock överenskommelser över interaktionen. En ökad vana och över tid utkristalliserade former för hur tolkade möten i en digital kontext kan eller bör interageras.

Dualism vid distanstolkning

Vid tolkning via en digital plattform kan tolken välja att se sin egen bild på sig själv på dataskärmen. Den egna kroppen representeras således på skärmen. Upplevelsen av att vara närvarande, men samtidigt inte, kan skapa känslan av att vara åtskild från bilden av sig själv – en delning mellan kropp och själ, det som filosofiskt kan benämnas som dualism (Descartes & Marc-Wogau, 1998). I en utsaga från Warnicke och Matérne (2024a) illustreras denna dualism med en metafor:

Det blir lite grann som att den döve inte riktigt deltar utan mer tittar på det som på en film fast dom ändå är i rummet på något sätt, det blir, ja (...) Och jag kan känna så som tolk ibland att jag liksom nästan tittar på ett möte som pågår på film (citatt från Warnicke & Matérne, 2024a)

En känsla att vara på plats, men ändå åtskild från mötet kan ge upplevelsen av att något händer utan ens egen inblandning, trots att man är en del av situationen. Även det digitala rummet, formerna för hur man vanligtvis interagerar vid mötet, är något som utmanas i det nya formatet som saknar ett gemensamt fysiskt rum. Detta kan leda till ett minskat engagemang för tolkningen och leda till att tolken gör sitt jobb utan större inlevelse eller passion:

Det är mer bara man river av uppdraget så alla blir nöjda och glada på något sätt, jag vet inte. Det låter hemskt när man säger det men lite så har det nog känts på något sätt. (citatt från Warnicke & Matérne, 2024a)

Att blir representerad i det digitala rummet tycks även medföra att upplevelsen av återkoppling på och av tolkningen skiljer sig från tolkning där tolken upplever sig representerad både kroppsligt och själsligt på samma plats:

Det kan vara tråkigt ibland när du aldrig får stå på scenen och glänsa. (citrat från Warnicke & Matérne, 2024a)

Tolkning på distans medför andra, nya, emergenta upplevelser av delning mellan kropp och själ. Denna uppdelning tycks påverka den egna känslan av tolkningen och synen på sin egen prestation (tolkning) utifrån andras ögon på sin prestation.

Upplevelsen av att tolka på distans kan påverka tolkens stämning. Vid tolkade sammankomster i religiösa sammanhang där det finns en säreget rum (exempelvis en kyrka) med en tydligt förknippad liturgi, kan en högtidlig stämning skapas. När denna sammankomst sker som ett distanstolkat möte; i ett en digital sfär, med en fysisk åtskillnad mellan tolken, rummet (kyrkorummet) och församlingen tenderar tolkningen att bli svårare (exempelvis ljudmässigt) och tolkens känsla av meningsfullhet att sjunka. Att fånga stämningen kan bli en utmaning, eller som tre av tolkgrupperna uttryckte det vid valideringstillfället: ”svårare att ’läsa av’ rummet”, ”det utsagda försvinner”, [eftersom]” man kan få en känsla när man går in i ett rum”. Kontakten med de som tolkarna arbetar för kan försvagas och den upphöjda känslan av laddad magisk religiositet riskerar att försvagas. Intrycken av kyrkorummets akustik reduceras, symboliken i kroppars (exempelvis liturgens) rörelse begränsas. Likaså är den fysiska kroppen åtskild från det fysiska rum (kyrkbänken) där församlingen suttit i generationer, kanske under flera hundra år. En annan aspekt av tid som en tolkgrupp lyft är att: ”möjligheten till väntrumsprat och ’koda av varandras språk’ missas”. Samma grupp skriver om utmaningen att tolkarna kan vara ensamma att koppla upp sig i god tid och jämför med att de brukar vara på plats 10 minuter innan ett tolkuppdrag på samma fysiska plats.

Hybridtolkning

Vid så kallad hybridtolkning befinner sig någon eller några av interaktionsdeltagarna på samma plats och delar samma fysiskt rumsliga sfär. Vissa av dem kan därvidlag uppleva fysisk närhet och se varandra i rummet, medan andra är fysiskt åtskilda. De har dock gemensamt att de delar en rumslik sfär i form av den digitala distanstolkningssammankomsten. De samtidiga rumsliga sfärerna medför även att sättet att interagera, det vill säga representationssfär(erna), inte bara överlappas, utan även integreras.

Hybridtolkning har identifierats som en extra svår miljö att tolka i (jämfört med tolkning på plats och distanstolkning där alla samtalsdeltagare är fysiskt åtskilda). Svårigheten utgörs av att både konventioner för hur man interagerar i ett gemensamt fysiskt rum och interaktion i ett helt gemensamt digitalt rum utmanas, men till viss del ändå överlappas:

Det som är svårt det är väl om bara tolken är på distans, där alla sitter på sin arbetsplats runt ett bord och tolken är med i en ruta. Där tror jag att dom döva är mer utanför än om vi hade suttit i rummet, för där kan man styra upp lite mer: Ursäkta, nu pratar vi en och en- Man ser heller inte vad som pågår bakom skärmen, man kanske tolkar lite där att- nu sitter någon och pratar om fotbollen igår- och hinner smyga in det, [på distans] vi ser inte det. Men jag tror fördelen om alla är på digitalt så är det, jag tror att döva vinner på det för då är det lika för alla. (citrat från Warnicke & Matérne, 2024a)

Att dela samma rumsliga sfär innebär att de upplevda sfärerna kan överlappa och samtalsdeltagarna kan ha delad upplevelse av den fysiska miljön. Vid hybridtolkning delas inte samma rumsliga sfär, vilket en av tolkgrupperna beskrev: ”om alla sitter i samma rum med lika dålig luft är det lättare att få förståelse/öppna ett fönster/pausa”. Hybridtolkningen blir således en mixad miljö med både närhet och distans i det fysiska rummet.

Avslutande diskussion

Emergensen vid distanstolkning har diskuterats i denna artikel. Utmaning då sfärerna krockar har lyfts fram, men även sammankomster då sfärerna fjärmar sig från varandra har aktualiserats; närhet och distans har problematiserats. Återkommande i flera tolkade sammankomster på distans är utmaningen med att fånga känslan i rummet och stämningar, något som nämnt i exempelvis tolkning i religiösa sammanhang då man inte befinner sig fysiskt i det religiösa rummet (vilket rumsligt kan vara exempelvis en kyrka, moské, synagoga eller tempel). Det saknas instruerande, beskrivande och föreskrivande forskning om distanstolkning i en religiös kontext (Downie, 2024), trots det så är det vedertaget att religiösa sammanhang har ofta ett tydligt rumsligt symbolvärde (rumslig sfär) med en tydlig liturgi ibland i kombination med symboliska rörelser i rummet (representationssfär). Möjligen kan tolkning i sammanhang där symbolvärden knyts till sfärerna därför vara extra känsliga för upplevelsen av närhet (det vill säga den upplevda sfären) (jfr. Parish, 2018).

Åtskillnaden i det fysiska rummet kan ta sig uttryck i (avsaknad av) känslomässiga upplevelser och stämningar hos både tolk och de som tar del av sammankomsten via tolk, varvid den spirituella känslan kan reduceras. Även upplevelsen av att bli betraktad förändras; det att forma synen på sig själv genom den andres ögon utmanas i distanssammankomsten då distinktionen mellan rum, kropp och närvaro luckras upp. Att skapa möten mellan tolkar och tolkanvändare kräver interaktivt arbete som utmanas och behöver omvärderas i det digitala rummet. Kanske kan essensen av att mötas skönjas i digitala möten med hjälp av Rolshovens spatiala triad – genom uppmärksamheten på att det att mötas är mångfasetterat och komplext. Trots att vi inte träffas fysiskt, så kan vi mötas över språkliga och mentala gränser på avstånd.

Denna artikel bidrar med ett *gemensamt språk* för studenter, lärare och verksamma tolkar som möjliggör diskussion och förståelse; erbjuder ett *redskap för att analysera tolkning* i olika kontexter med olika premisser. Rolshovens spatiala triad kan således tjäna som verktyg för att resonera kring exempelvis *generella* aspekter och utmaningar av digital tolkning och dess särdrag, men även att identifiera utmaningar utifrån *specifika* skeenden. Inom utbildning och som utbildare på tolkutbildningen kan frågor om vilken översättning som är den korrekta tolkningen uppkomma. Svaret blir ofta: ”det beror på”. Möjligen kan Rolshovens spatiala triad bidra till att särskilja analytiska aspekter för att kunna navigera i en tolkad situation.

Genom att ge redskap för att stärka studenters (men även verksamma tolkars) reflektion så öppnas en möjlighet att bena i vad som åligger tolken, vad tolken kan anses vara ansvarig för och hur situationen kan förstås på ett teoretiskt plan. Förväntningar och uppgifter i tolkade distanstolkningssammankomsten kan därvidlag göras explicita. Därutöver kan även roller, uppgifter och premisser för interaktionen tydliggöras.

Referenser

- Betänkande av Tolkjänstutredningen. (2011). *En samlad tolktjänst – samordning och utveckling av tolktjänst för barndomsdöva, vuxendöva, hörselskadade och personer med dövblindhet* (SOU 2011:83).
www.regeringen.se/contentassets/8c5b259fe9aa46668d881d89d3a19631/en-samlad-tolktjanst-sou-201183/
- Bildtelefoni.net. (2025). *Information från PTS om distanstolkning i Bildtelefoni.net*.
<https://bildtelefoni.net/fortydligande-distanstolkning/>
- Broth, M. & Kevallik, L. (2020). *Multimodal interaktionsanalys*. Studentlitteratur AB.
- Descartes, R. & Marc-Wogau, K. (1998). *Valda skrifter*. Natur och kultur.
- De Meulder, M., Pouliot, O. & Gebruers, K. (2021). *Remote sign language interpreting in times of COVID-19*. University of Applied Sciences Utrecht.
www.internationalhu.com/research/publications/remote-sign-language-interpreting-in-times-of-covid-19-2
- Downie, J. (2024). A critical review of church interpreting research. *Interpreting and Society*, 4(1), 67–94. <https://doi.org/10.1177/27523810231225118>
- Fheodoroff, M. (2022). The agent-centred translation zone: Researching the people within translational spaces. *Translation in Society*, 1(2), 177–199.
<https://doi.org/10.1075/tris.22015.fhe?locatt=mode:legacy>
- Friedner, M. & Kusters, A. (2020). Deaf anthropology. *Annual Review of Anthropology*, 49(1), 31–47. <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-010220-034545>
- Förvaltningslag (SFS 2017:900). Justitiedepartementet L6.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forvaltningslag-2017900_sfs-2017-900/
- Greco, M. (2020). Video remote interpreting in university settings. *Translation and Translanguaging in Multilingual Contexts*, 6(2), 149–160.
<https://doi.org/10.1075/ttmc.00050.gre>
- Hansen, J. P. B. (2023). *Fjerntolkning. En bok om meningsdannelse*. Fagbokforlaget.
- Hälso-och sjukvårdslag (SFS 2017:30). Socialdepartementet.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/halso-och-sjukvardslag-201730_sfs-2017-30/
- Jerkovic, T. (2024). Space, body and presence: An analytical framework for remote interpreting. *Interpreting*, 26(2), 201–230. <https://doi.org/10.1075/intp.00105.jer>
- Keating, E., Edwards, T. & Mirus, G. (2008). Cybersign and new proximities: Impacts of new communication technologies on space and language. *Journal of Pragmatics*, 40(6), 1067–1081. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2008.02.009>
- Keating, E. & Mirus, G. (2003). American Sign Language in virtual space: Interactions between deaf users of computer-mediated video communication and the impact of technology on language practices. *Language in Society*, 32(5), 693–714.
<https://doi.org/10.1017/S0047404503325047>
- Kushalnagar, P., Paludneviene, R. & Kushalnagar, R. (2019). Video remote interpreting technology in health care: Cross-sectional study of deaf patients' experiences. *JMIR Rehabilitation Assistive Technology*, 6(1), Article e13233. <https://doi.org/10.2196/13233>
- Kusters, A. (2009). Deaf on the Lifeline of Mumbai. *Sign Language Studies*, 10(1), 36–68.
<https://doi.org/10.1353/sls.0.0035>
- Kusters, A. & Friedner, M. (2015). Introduction: DEAF-SAME and difference in international deaf spaces and encounters. I A. Kusters & M. Friedner (red.). *It's a small world: International deaf spaces and encounters* (s. ix–xxix). Gallaudet University Press.
researchportal.hw.ac.uk/en/publications/introduction-deaf-same-and-difference-in-international-deaf-space

- Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade* (SFS 1993:387). Socialdepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1993387-om-stod-och-service-till-vissa_sfs-1993-387/
- Ladd, P. (2003). *Understanding deaf culture: In search of deafhood*. Clevedon: Multilingual Matters. [mda.ac.in/UpFiles/UpPdfFiles/2022/Jan/4_01-10-2022_16-33-55_Understanding%20Deaf%20Culture%20,%20In%20Search%20of%20Deafhood\(2003\)BBS.pdf](https://mda.ac.in/UpFiles/UpPdfFiles/2022/Jan/4_01-10-2022_16-33-55_Understanding%20Deaf%20Culture%20,%20In%20Search%20of%20Deafhood(2003)BBS.pdf)
- Lane, H. L., Hoffmeister, R. & Bahan, B. J. (1996). *A journey into the deaf-world*. Dawn Sign Press.
- Lefebvre, H. (1974/1984). *The Production of Space*. Translated by Donald Nicholson-Smith. 2nd ed. Oxford/Cambridge, MA: Basil Blackwell. iberian-connections.yale.edu/wp-content/uploads/2020/04/The-production-of-space-by-Henri-Lefebvre-translated-by-Donald-Nicholson-Smith.pdf
- Linell, P. (2009). *Rethinking language, mind, and world dialogically : interactional and contextual theories of human sense-making*. Information Age.
- Ludvigsson, J. F. (2020). The first eight months of Sweden's COVID-19 strategy and the key actions and actors that were involved. *Acta Paediatrica*, 109(12), 2459–2471. <https://doi.org/10.1111/apa.15582>
- Mathews, E., Cadwell P., O'Boyle, S. & Dunne, S. (2022). Crisis interpreting and deaf community access in the COVID-19 pandemic. *Perspectives*, 31(3), 431–449. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2022.2028873>
- Mindess, A. (2006). *Reading between the Signs: Intercultural Communication for Sign Language Interpreters*. Intercultural Press.
- Nordin, S. (2017). *Filosofins historia: det västerländska förnuftets äventyr från Thales till postmodernismen*. Studentlitteratur.
- O'Reilly, K. (2012). *Ethnographic methods*. Routledge.
- Parish, T. (2018). *A homiletic for interpreted preaching* [Doktorsavhandling]. Charles Sturt University.
- Patientlag* (SFS 2014:821). Socialdepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/patientlag-2014821_sfs-2014-821/
- Pöchhacker, F. (2022). *Introducing interpreting studies*. Routledge.
- Rivas Velarde M., Jagoe C. & Cuculick J. (2022). Video relay interpretation and overcoming barriers in health care for deaf users: Scoping review. *Journal of Medical Internet Research*, 24(6), Article e32439. <https://doi.org/10.2196/32439>
- Rolshoven, J. (2012). Zwischen den Dingen: der Raum. Das dynamische Raumverständnis der empirischen Kulturwissenschaft. *Schweizerisches Archiv für Volkskunde*, 1081, 156–169. https://static.uni-graz.at/fileadmin/_Persoenliche_Webseite/rolshoven_johanna/Dokumente/jr_raumverstaendnis.PDF
- Roman, G., Samar, V., Ossip, D., McKee, M., Barnett, S. & Yousefi-Nooraie, R. (2022). The occupational health and safety of sign language interpreters working remotely during the COVID-19 pandemic. *Preventing Chronic Disease*, 19. Article E30. <https://10.5888/pcd19.210462>
- Roman, G., Samar, V., Ossip D., McKee M., Barnett, S. & Yousefi-Nooraie, R. (2023). Experiences of sign language interpreters and perspectives of interpreting administrators during the COVID-19 pandemic: a qualitative description. *Public Health Report*, 138(4), 691–704. <https://10.1177/00333549231173941>
- Roy, C. B. (2002). The Problem with Definitions, Descriptions, and the Role Metaphors of Interpretation. I F. Pöchhacker & M. Shlesinger (red). *The Interpreting Studies Reader* (s. 344–353). Routledge.

- Sheridan, S. & O'Donnell, J. (2023). Irish sign language interpreter workplace wellness during COVID-19: looking back and moving forward. *Journal of Interpretation*, 31(1), 1–25. <https://digitalcommons.unf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1136&context=joi>
- Skaaden, H. (2013). *Den topartiske tolken: lærebok i tolking*. Universitetsforlaget.
- Snoddon, K. (2023). Sign Language Ideologies and Deaf Interpreters in Canada. *Interpreting and Society*, 3(2), 126–149. <https://doi.org/10.1177/27523810231192263>
- Språklag* (SFS 2009:600). Kulturdepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/spraklag-2009600_sfs-2009-600/
- Trumm A., Lau, E. J. S., Farthing, S. & Breen, K. (2023). The use of video remote interpreting (VRI) in a medium secure psychiatric setting during the COVID-19 lockdown. *The Journal of Forensic Practice*, 25(3), 263–275. <https://doi.org/10.1108/JFP-12-2022-0065>
- Wadensjö, C. (1998). *Interpreting as interaction*. Routledge.
- Warnicke, C. (manus): Team interpreting among sign language interpreters in remote settings.
- Warnicke, C. (2017). *Tolkning vid förmedlade samtal via Bildtelefoni.net: interaktion och gemensamt meningsskapande* [Doktorsavhandling, Örebro universitet]. Diva. <https://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:1089956/FULLTEXT01.pdf>
- Warnicke, C. & Granberg, S. (2022). Interpreter mediated interaction between people using a signed respective spoken language on a distance in real time – A scoping review. *BMC Health Services Research*, 22(387). <https://doi.org/10.1186/s12913-022-07776-y>
- Warnicke, C. & Matérne, M. (2024a): Regulation, modification, and evolution of remote sign language interpreting in Sweden – a service in progress. *BMC Health Services Research*, 24(1431). <https://doi.org/10.1186/s12913-024-11907-y>
- Warnicke, C. & Matérne, M. (2024b): Sign language interpreters' experiences of remote interpreting in light of COVID-19 in Sweden. *Interpreting and Society: An Interdisciplinary Journal* 4(2), 137–158. <https://doi.org/10.1177/27523810241239779>
- Yabe, M. (2020). Healthcare providers' and deaf patients' interpreting preferences for critical care and non-critical care: Video remote interpreting. *Disability Health Journal*, 13(2), 100870. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2019.100870>